

Novinky zahraniční knihovnické literatury

1. ANDREJEVA, N. Je.
Dokumentografičeskije resursy : problemy prepodavanija i ispol'zovanija sovremennyh informacionnyh tehnologij [Dokumentografické zdroje : problémy výuky a využití současných informačních technologií] / N. Je. Andrejeva
In: Nauč. Techn. Bibl. – [Moskva] . – 0130-9765. – č. 4 (2000), s. 36-40.
Moskevská vysoká škola připravující knihovníky a informační pracovníky (MGUKI – Moskovskij gosudarstvennyj institut kul'tury i iskusstv, dříve MGIK) zpracovala program samostatné učební disciplíny „Dokumentografické zdroje“, a to na základě dokumentografické systémové a činnostní koncepce O. P. Koršunova. Podle této koncepce jsou za objekt bibliografické činnosti považovány nejen knihy, ale celý systém dokumentové komunikace. Dokumentografická informace je chápána jako předávaná a recipovaná dokumentografická znalost. V rámci uvedené disciplíny se probírají všechny existující a aktivně využívané formy dokumentografických informací. Základními tématy disciplíny jsou: 1) „Dokumentografické zdroje Státního systému VTI“ (tedy především ruské zdroje, nechybí však ani seznámení se zdroji zahraničními, s institucemi zabývajícími se dokumentografickou činností a celkově s organizací a strukturou této činnosti a příslušných sítí), 2) „Dokumentografické zdroje jako základna pro marketingový průzkum“ (zde je větší pozornost věnována činnosti komerčních informačních služeb a společností) a 3) „Dokumentografické databáze“ (se zaměřením na tzv. problémově orientované databáze, s jejichž pomocí je dosahována nejvyšší míra relevantnosti při zajišťování informačních potřeb, a se zařazením řady praktických činností s cílem osvojit si dokumentografickou práci – včetně tvorby problémově orientovaných databází – a proniknout do dokumentografické heuristiky).
2. ARSKIJ, Jurij Michajlovič – KRAPIVIN, Vladimir Fedorovič – POTAPOV, Ivan Ivanovič
Informacionnoje obespečeniye ekologičeskich issledovanij v zadačach diagnostiki okružajuščej sredy [Informační zajištění ekologického výzkumu v úkolech diagnostiky životního prostředí] / Jurij Michajlovič Arskij, Vladimir Fedorovič Krapivin, Ivan Ivanovič Potapov
In: Nauč. Techn. Inform. Ser. 1. – [Moskva]. – 0548-0019. – č. 7 (2000), s. 7-10.
Problém vytvoření systému informačních služeb pro výzkum životního prostředí. Doposud v Rusku takový systém neexistuje, proto jsou výsledky řady důležitých výzkumů obtížně dostupné, informace o ekologii zůstávají neutříděné a v důsledku toho i nevyžádané. Stejně tak chybí jednotné standardy reprezentace a uchovávání ekologických informací a standardy týkající se technologie jejich zpracování. Pro rozvoj ruské národní informační služby, orientované na využití vysoce efektivních technologií a na součinnost se světovými informačními strukturami v oblasti monitoringu přírody, autoři navrhnou vytvořit při Všeruském ústavu vědeckotechnických informací (VINITI) národní středisko informačního zajištění ekologického výzkumu, které by soustředěovalo, třídilo a podle jednotných standardů zpracovávalo údaje z pozemního i družicového pozorování přírodních a antropogenních systémů Země, a také zajišťovalo přístup k těmto informacím. V článku je uveden přehled úkolů střediska, podrobněji pak klíčové otázky geoinformačního monitoringu (struktura informačního zajištění ekologického výzkumu, struktura informačního prostoru systému geoinformačního monitoringu), integrace informací o životním prostředí (geografické informační systémy jako nejrozpracovanější oblast informačního zajištění ekologického výzkumu), systémový přístup k informačnímu zajištění identifikace mimořádných událostí ohrožujících životní prostředí.
3. BAWDEN, David
Information an digital literacies : A review of concepts [Informační a digitální gramotnost : přehled pojmů] / David Bawden
In: J. Doc. – [London]. – 0022-0418. – 57, č. 2 (2001), s. 218-259. Lit. 149.
I když existuje několik přehledů pojmu „informační gramotnost“, nebyl dosud učiněn pokus o porovnání tohoto pojmu s relativně úplným kontextem dalších relevantních gramotností. Tento příspěvek se právě o toto pokouší se zvláštním důrazem na vztah mezi poměrně již dlouho frekventovaným pojmem informační gramotnost a novějším pojmem „digitální gramotnost“. V literatuře byl hledán první výskyt pojmu (pokud jej lze nalézt) a jeho definice,

kteřá by tento pojem vysvětlovala. Výběř příspěvků byl proveden nejen z knihovnicko-informační oblasti, ale z co možná nejširší tematické báze. Po přehledu výskytu pojmů gramotnosti se článek zabývá pojmem gramotnosti jako takové a dalším chápáním různých gramotností, z nichž některé jsou synonymní, jako: informační gramotnost, počítačová gramotnost, mediální gramotnost, gramotnost v počítačových sítích, hyper-gramotnost, digitální gramotnost. Rešerše pojmů byly prováděny z LISA (Library and Information Science Abstracts) a Social SciSearch za léta 1980-1999. Průzkum prokázal, že na nálepkách, které pojmům dáme, příliš nezáleží, záleží na pojmech samých a na jejich významu pro praxi. Obsahy těchto pojmů spojuje potřeba specifických dovedností, které je třeba se naučit a které vycházejí z jednoduchých druhů gramotností založených na dovednostech. K tomu, abychom se vypořádali se složitými situacemi, které přináší současné informační prostředí, musíme zvládnout komplexní a širokou škálu různých gramotností.

4. CRAWFORD, Gregory A. – HARRIS, Mathew
Best-Sellers in Academic Libraries [Nežádanější knihy ve vysokoškolských knihovnách] / Gregory A. Crawford, Mathew Harris

In: Coll. Res. Libr. – [Chicago]. – 0010-0870. – 62, č. 3 (2001), s. 213-225. Lit. 13.

Článek informuje o výzkumu přítomnosti bestsellerů ve vysokoškolských knihovnách. Nákup bestsellerů je veden nutností, aby knihovna dala čtenáři, co žádá. Ve vysokoškolských a vědeckých knihovnách má populární literatura také vědeckou funkci jako dokumenty své doby. Z tohoto úhlu se zvažuje, nakolik má být tato literatura shromažďována, zpracovávána a uchovávána. Mnohé vědecké knihovny to řeší jejím uchováváním pouze po dobu poptávky a, ve shodě s tím, následným snadným procesem vyřazování. Zvláštní postavení má Kongresová knihovna, která má povinnost i možnost trvale uchovávat veškerou produkci, což však neplatí pro všechny ostatní knihovny. Autoři podávají přehled názorů na tuto problematiku včetně odkazů na literaturu. V druhé části informují o průzkumu existence bestsellerů ve fondu knihoven sdružených v ACLP (Associated College Libraries of Central Pennsylvania - Sdružení vysokoškolských knihoven Střední Pensylvánie). Seznam nežádanějších titulů byl získán ze seznamů Publishers Weekly od roku 1940 (zveřejněný seznam titulů, zdá se, naznačuje, že výsledky je zřejmě vhodné vztáhnout spíš na krásnou literaturu obecně než na bestseller pouze v roli „populárního čtiva“). Průzkum spočíval ve vyhledávání bestsellerů v souborném katalogu ACLP. Výsledky jsou uvedeny v přehledné tabulce a autoři na jejich základě usuzují, že řada důležitých titulů by mohla být pro příští badatele ztracena.

5. FOUNTAIN, Kathleen Carlisle
Perceptions of Acceptance : Evaluating World Wide Web Projects in Performance Reviews [Vnímání souhlasu : hodnocení webových projektů v měření efektivnosti] / Kathleen Carlisle Fountain

In: Coll. Res. Libr. – [Chicago]. – 0010-0870. – 62, č. 3 (2001), s. 260-268. Lit. 14.

Podnětem k popisovanému výzkumu byl rozšířený pocit, že vědecká práce mající formu webového projektu není hodnocena stejně jako klasické formy publikování. Nic na tom nemění ani fakt, že roste uznání publikování v elektronických časopisech, a – jak ukazují výzkumy – že projekty na bázi nových technologií (software, video) hodnotou odpovídají knihám a časopiseckým článkům. Cílem výzkumu bylo zhodnotit, jak členové fakult vnímají přijímání svých webových projektů. Pro účely výzkumu byl termín „webový projekt“ definován jako kreativní (tj. mající originální design a obsah) práce publikovaná pouze na webu. Výzkum ověřoval, zda členové fakulty cítí, že knihovny a katedry berou s vážností jejich práce elektronicky publikované ve formě webových projektů, zda se taková práce příznivě promítne při měření efektivnosti a evidování publikační činnosti. Autorka uvádí otázky, na které respondenti (knihovníci a vyučující) odpovídali, a odpovědi ilustruje v tabulkách a grafech. V diskusi jsou zachyceny různé zkušenosti – webový projekt byl hodnocen na úrovni klasické publikace, byl předložen při obhajobě profesury – ale také to, že webové projekty pro výukové účely jsou vytvářeny soukromě ve volném čase. Neprokážalo se, že by profese respondenta spolehlivě předurčila přijímání jeho webového projektu, ale projevilo se několik podmínek, které pomáhají určit, jak instituce zareagují na webové projekty při procesu měření efektivnosti. Jako celek se, ve srovnání s údaji z literatury z roku 1997, projevila větší spokojenost tvůrců webových projektů, která ukazuje, že katedry ve vzrůstající míře přijímají webové projekty jako trvanlivou věc, i když složitou.

6. GUTIERREZ, Carolyn – WANG, Jianrong
A comparison of an electronic vs. print workbook for information literacy instruction [Srovnání elektronického a tištěného pracovního sešitu pro výuku informační gramotnosti] / Carolyn Gutierrez, Jianrong Wang

In: J. Acad. Librarianship. – [0099-1333]. – 27, č. 3 (2001), s. 208-212. Lit. 14.

Autoři informují o výzkumu provedeném knihovnou Richard Stockton College na New Jersey v souvislosti se zaváděním elektronického výukového programu v rámci přípravy studentů na práci se zdroji. Knihovna dříve úspěšně používala klasický vyučovací postup. S rozvojem technologií, zvláště s přibýváním online zdrojů, vznikla potřeba vytvořit elektronický program. Knihovna připravila průzkum, který ověřil postoj dvou skupin studentů, rozdělených na uživatele klasického a elektronického programu, k výuce. Zkoumané skupiny byly vytvořeny tak, aby odpovídaly demografickému profilu. Předpokládalo se, že studenti dají přednost online učení a že ti, kdo

používali elektronické učení, budou mít výraznější přírůstek dovedností. Autoři uvádějí přehled názorů v literatuře k této problematice. Dále popisují, jak byl vytvářen elektronický pracovní sešit na podkladě užívaného klasického, jaká metodologie byla použita (dotazník zjišťující uživatelskou vřídnost, úroveň obtížnosti, časovou náročnost, hodnocení efektivnosti a následný test hodnotící osvojené dovednosti). Výsledky jsou uvedeny v tabulkách. Studenti byli obecně spokojenější s elektronickým pracovním sešitem a potvrdilo se, že jej budou preferovat. Hodnocení závěrečného testu však nepotvrdilo významný rozdíl mezi oběma skupinami. Frekvence užívání knihovny byla významnějším faktorem, než v jakém formátu měli studenti k dispozici pracovní sešit.

7. HALLIDAY, Leah – OPPENHEIM, Charles

Developments in Digital Journals [Rozvoj v oblasti elektronických časopisů] / Leah Halliday, Charles Oppenheim.

In: J. Doc. – [London]. – 0022-0418. – 57, č. 2 (2001), s. 260-283. Lit. 153.

Autoři se v článku věnují nejnovějšímu vývoji ve vydávání a šíření vědeckých článků v elektronické formě. Hlavními prvky v řetězci vědeckého publikování jsou autoři, vydavatelé, knihovníci a uživatelé. Článek se zabývá každou z těchto skupin a vymezuje jejich zájmy v tomto řetězci. Např. autoři se s ohledem na svůj kariérní růst zajímají o faktor vlivu (impact-faktor), vydavatele zajímá mimo jiné ekonomický dopad a řešení vztahu mezi klasickým a elektronickým publikováním. Knihovníci si přejí ušetřit výdaje na nákup tím, že nahradí klasické časopisecké fondy elektronickými časopisy. Ve skutečnosti došlo k nárůstu výdajů, protože knihovny jsou v mnoha případech motivovány pokračovat v nákupu klasických časopisů a zároveň zajišťovat přístup k elektronickým. K tomu přistupuje problém dlouhodobého zajištění přístupu a archivace elektronických časopisů. Nejdůležitějším prvkem pro úspěch elektronického publikování jsou uživatelé. Ti tvoří homogenní skupinu a jejich potřeby závisí na řadě faktorů, např. na typu a oboru jejich vědecké práce. Autoři článku zkoumají zájmy těchto jednotlivých skupin a jejich vzájemný vztah (např. zájem autora neomezeně šířit svou práci, zájem vydavatele omezit toto šíření na platící čtenáře, vztah ceny publikace a předplatného apod.). Jsou zvažovány modely, jak využívat digitální technologii ke snížení nákladů. Jedná se o „nevytvářené“ časopisy (deconstructed journals) založené na myšlence internetového rozcestníku ke zdrojům s kontrolovanou kvalitou. Další možností je model bezplatného přístupu (free-access model – například verze tzv. Harnadova modelu testovaná vydavatelstvem Institut of Physics Publishing; viz *New Journal of Physics*, <http://www.njp.org>), tržní model (je připomínána studie provedená v rámci britského programu elektronických knihoven eLib), a již dříve existující model SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition, <http://www.lib.utexas.edu/ejour/SPARC.html>) či High Wire Press americké Stanfordovy univerzity.

8. HALLIDAY, Leah – OPPENHEIM, Charles

Economic aspects of a national electronic reserve service [Ekonomické aspekty služby vytváření národních elektronických rezerv] / Leah Halliday, Charles Oppenheim

In: J. Doc. – [London]. – 0024-0418. – 57, č. 3 (2001), s. 434-443. Lit. 18.

Informace o projektu, který zkoumal efektivnost služby NERS (národní služba elektronických rezerv), a to pomocí modelu vytvořeného s použitím softwarového balíčku Ithink Analyst v rámci akademického projektu HERON (Higher Education ON demand, <http://www.heron.ac.uk>). Model umožnil simulaci různých variantních akcí a zkoumání jejich následků. Termín elektronický rezervní fond (electronic reserve collection) je, podle názoru autorů nesprávně, užíván pro fond digitalizovaných zdrojů umístěných na webu a dosažitelných pro uživatele. Jejich využitelnost je tak vyšší v porovnání s exemplářem tištěného dokumentu. Model zahrnuje i službu vytváření deponitáře těchto dokumentů v elektronické podobě. Hlavní aktivity při vytváření elektronických rezerv jsou spojeny s vyřízením právních otázek digitalizace. Autoři informují o jejich řešení v USA a v Británii. Pro vyjednávání licencí byla vyvinuta služba CLA (Copyright Licensing Agency, <http://www.cla.co.uk>) v Británii a Copyright Clearance Center (CCC, <http://www.copyright.com>) v USA. Autoři popisují konstrukci modelu, definují prvky, z nichž se skládá. Výsledky ukazují, že služba je pro knihovnu ve srovnání s tradičními tisky velmi drahá. Některé její prvky, jako např. vyřizování otázek copyrightu, mohou být v různých situacích přínosné.

9. HARVEY, Ross

Losing the quality battle in Australian education for librarianship [Prohra v boji o kvalitu knihovnického vzdělávání v Austrálii] / Ross Harvey

In: Austr. Libr. J. – [Kingston]. – 0004-9670. – 50, č. 1 (2001), s. 15-22. Pozn. 5.

Problematika vysokoškolského knihovnického vzdělávání v Austrálii. Autor v úvodu vyjadřuje pocit, že v oblasti vysokoškolského vzdělávání v Austrálii je něco v nepořádku. Tento pocit podporuje svým vlastním pozorováním i rozhovory s kolegy. Pro zjednání nápravy považuje za důležité ujasnit si identitu oboru knihovnictví, případně nověji oboru informační studia. Otázka, jaká kvalifikace je výsledkem vysokoškolského vzdělávání, přináší další problémy. Jsou to dlouhodobé pře o to, jaký stupeň vzdělání je přiměřený, a s tím související nedostatečné rozliše-

ní práce pomocných knihovníků a odborných knihovníků s vysokoškolským a postgraduálním vzděláním. Jsou naznačeny problémy organizace vzdělávání (knihovnické školy versus univerzity). Autor cituje dva referáty přednesené na semináři v Adelaide v prosinci 1999 a na jejich základě srovnává knihovnické vzdělávání v Austrálii se situací v USA a Kanadě. Vychází z nutnosti změny skutečnosti, že australské knihovnické vzdělávání nepřitahuje výkvet uchazečů o studium. Z toho autor odvozuje nevýhody v profesi: nízké platy, nízký status, „stárnutí“ profese apod. Velkým problémem je, jak udržet odpovídající počet knihovnických škol a jak zvýšit atraktivitu studia. V závěru nabízí několik variant modelu pro školy informačních studií.

10. CHACHALEVA, N. I. – ŠPANCEVA, S. M. – AFANAS'JEVA, T. G. – KUZNECOVA, S. G.

Rol' Rossijskoj gosudarstvennoj biblioteki v formirovanii raspredelennogo bibliotečnogo fonda [Úloha Ruské státní knihovny při formování distribuovaného knihovního fondu] / Chachaleva, N. I., Španceva, S. M., Afanas'jeva, T. G., Kuznecova, S. G.

In: Nauč. Techn. Bibl. – [Moskva]. – 0130-9765. – č. 4 (2000), s. 52-59.

Vývoj principů vytváření fondů národních knihoven od snahy o vyčerpávající úplnost v doplňování k tezi „od vlastnění ke zprostředkování přístupu“ umožnil vznik koncepce distribuovaného národního knihovního fondu. Nejdůležitější ji uplatňují národní knihovny Velké Británie, Austrálie, Kanady a Knihovna Kongresu USA. Nezbytnými předpoklady tohoto přístupu jsou vysoká úroveň organizace informačních zdrojů, rozvinutá informační a telekomunikační infrastruktura integrovaná do evropské i globální sítě a legislativní regulace informačních vztahů ve společnosti. Situace Ruska, které co do objemu informačních zdrojů zaujímá přední místo ve světě, má vzhledem k ekonomické krizi zpomalující tempo rozvoje telekomunikační infrastruktury potíže i v informační sféře. Naopak kladnými tendencemi jsou aktivizace obsahové komponenty informačního průmyslu (informačních zdrojů) a legislativního procesu (přijaty zákony týkající se informací, informatizace, spojů, vědy a státní vědeckotechnické politiky, knihovnictví, autorského práva, povinného deponování publikací). Velký význam má usnesení vlády o obnově státního systému vědeckotechnických informací (GSNTI) v roce 1997 (definuje úkoly a funkce informační infrastruktury ve vědě a technice, její strukturu, práva a povinnosti účastníků). Toto definování funkcí tvorby, správy a organizace využívání federálních informačních fondů a databází federálními orgány vědeckotechnických informací a vědeckotechnickými knihovnami (v návaznosti na druhy zdrojů a obory vědy a techniky) umožňuje, aby národní knihovny Ruska zpřesňovaly svoji politiku v oblasti tvorby fondů a určily svoji úlohu a místo v systému distribuovaného knihovního fondu, který je jednou ze součástí národních informačních zdrojů. Autorky dále popisují přístupy v Ruské státní knihovně a úkoly, které se v dané souvislosti řeší. Mj. jde o součinnost s Ruskou knižní palatou a jejím archivem národní tištěné produkce při budování národního konzervačního fondu, o problém doplňování patentů, disertací, elektronických publikací (knihovna patří k iniciátorům návrhu dodatku zákona o povinném exempláři dokumentů, kterým by byly i knihovny zařazeny mezi nabyvatele elektronických dokumentů), o vytvoření elektronického souborného katalogu knihoven federální úrovně, o projekt elektronického dodávání dokumentů, o kritéria doplňování zahraniční literatury, patriotik a exteriorik. Autorky činí závěr o nezbytnosti vědeckého zkoumání problémů součinnosti knihoven při formování distribuovaného knihovního fondu a při tvorbě národního programu rozvoje knihovních fondů.

11. JACKSON-BOWERS, Eleanor – HENDERSON, Julie – O'CONNOR, Mary

Evaluation of the ALIA (SA) Mentoring Group 1999 : a grounded theory approach [Hodnocení Skupiny rádců ALIA (SA) za rok 1999 : přístup odůvodněné teorie] / Eleanor Jackson-Bowers, Julie Henderson, Mary O'Connor

In: Aust. Libr. J. – [Kingston]. – 0004-9670. – 50, č. 1 (2001), s. 23-30. Příl.

Australský profesní spolek ALIA (Australian Library and Information Association) poskytuje individuální i skupinové poradenství nováčkům v knihovnické profesi téměř deset let. Skupina rádců v jihoaustřalském spolku (ALIA (SA) – ALIA Southern Australia) byla založena v prosinci 1998 jako odezva na zájem studentů končících studia a čerstvých absolventů univerzity v Adelaide. 26 studentů zformulovalo zásady pro práci Skupiny, která se scházela měsíčně. Hodnocení Skupiny rádců proběhlo v srpnu za použití kvalitativní metody tzv. odůvodněné teorie vyvinuté Glaserem a Straussem v roce 1968. Podle této teorie se hlavní téma vynoří ze zkoumaných dat. Z hodnocení vyplynulo, že hlavním tématem práce Skupiny bylo hledání zaměstnání. Skupina také pomáhala při poskytování sociální podpory, rozvoji pracovní kariéry, zvyšování sebevědomí a větší identifikaci s knihovnickou profesí. Jinak Skupina rádců nijak nepřispívala ke specifickému rozvoji odborných dovedností. To je téma, které bylo po zhodnocení činnosti Skupiny rádců doporučeno dále rozvíjet.

12. KALLENBERGER, Niki – TODD, Ross

Challenging the boundaries of graduate education for information professionals in Australia : Real world learning for a virtual information world [Výzva hranicím postgraduálního vzdělávání informačních pracovníků v Austrálii : skutečná celosvětová výuka pro virtuální informační svět] / Niki Kallenberger, Ross Todd

In: Aust. Libr. J. – [Kingston]. – 0004-9670. – 50, č. 1 (2001), s. 73-86. Lit.

Za posledních deset let se v Austrálii značně změnil přístup k tradičnímu postgraduálnímu studiu. V současné době se klade důraz na celoživotní učení, flexibilní učení, učení založené na práci, situované učení, konstruktivistické a kontextualizované učení. Vytváří to mnoho příležitostí k přehodnocení hranic času, místa a prostředků učení a role studentů ve vztahu k těmto příležitostem. V článku se zkoumá dynamika sdílené odpovědnosti za učení v zařízení pro postgraduální vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků realizovaném díky strategické spolupráci mezi Státní knihovnou Nového Jižního Walesu (State Library of New South Wales) a Technickou univerzitou v Sydney (University of Technology). Principy sdílené odpovědnosti za učení říkají, že učení vytváří a udržuje spojení mezi myšlením a prostředím, osobou učícího se a ostatními, všeobecností a kontextem, libovůlí a činem; že je aktivním hledáním významu, přičemž v tomto hledání jsou předchozí znalosti a zkušenosti transformovány do nového a hlubšího porozumění; že je to vývojový a kumulativní proces obsahující jak holistickou, tak dočasnou perspektivu v procesu učení; že je to společenská činnost silně ovlivněná klimatem, v němž se odehrává vzdělávání; že vyžaduje častou zpětnou vazbu apod. V kontextu vzdělávání informačních pracovníků poskytují tyto principy nesrovnatelnou příležitost pro školu i obor spolupracovat na vytvoření sdíleného prostředí výuky. Spolupráce obou zmíněných institucí studentům tuto příležitost poskytla. Sdílený přístup k výuce nebere poznání jako ostrov, ale jako produkt aktivity, řešení situací a samostatného jednání. Na učení se zde pohlíží jako na kumulativní proces, který je výsledkem celoživotní aplikace znalostí a jednání v situacích.

13. MEŠALKIN, Lev Dmitrijevič – ZACHAROV, Aleksandr Grigor'jevič – DUBROV, Aleksandr Petrovič
Informacionnoje sopровождение naučnogo processa [Informační podpora vědeckého procesu] / Lev Dmitrijevič Mešalkin, Aleksandr Grigor'jevič Zacharov
In: Nauč. Techn. Bibl. – [Moskva]. – 0130-9765. – č. 11 (2000), s. 4-9. Lit. 8.

Vědečtí pracovníci potřebují nejen rychlé dodávání dokumentů, ale také orientaci, navádění v informačním toku a asistenci při práci s informacemi. Tradiční metody orientace a hodnocení informací uplatňované středisky referátových služeb či citačních analýz však již přestávají dostačovat, zejména v přírodních vědách. Postupně se objevují nové metody, které jednak umožňují přesnější hodnocení relevantnosti informačních zdrojů (informativnosti jejich obsahu), jednak lépe systematizují jevy, podle nichž lze určovat směry rozvoje vědeckých oblastí, zvláště jsou-li interdisciplinárního charakteru. Tyto metody také vyžadují, aby se pracovníci vědeckých knihoven úžeji a aktivněji spolu s vědci zapojovali do náročných aktivit souvisejících s hodnocením zdrojů. Autoři stručně představují dvě nové metody, jejichž použití se týká úzkých oblastí vědy. Metoda hodnocení informativnosti informačního zdroje jako s klíčovým operuje s pojmem inovace ve vědě, a to ve vztahu k časovému úseku, v němž se v informačním zdroji objevila citace publikované inovační myšlenky či koncepce (resp. zdroj se hodnotí podle toho, jak rychle se v něm objeví citace nějaké inovace; vědci pak vytvářejí soupisy inovací a knihovníci podle soupisů hodnotí zdroje; tato metoda může být uplatněna jak pro upřesnění orientace výzkumu, tak pro určování relevantních zdrojů při akvizici či pro cílenější služby). Druhou metodou je interaktivní systematický přehled v úzké oblasti vědy. Metoda vznikla v medicíně jako informační služba produkující popisy efektivity léčby konkrétních nemocí a využívající metaanalýzu – tzv. Cochrane Collaboration (<http://www.cochrane.co.uk>). Dále rozvinula vzorec vypracovaný Postupimským sympoziem (1994), a to tak, že metodu metaanalýzy obohatila o interaktivní prvek diskuse a koordinace. Autoři článku jsou přesvědčeni o možnosti uplatnění popsanych metod i v dalších oborech. Sami upozorňují na vlastní zkušenost s vytvořením prvního interaktivního systematického přehledu v ekonomii (šlo o rozvoj regionů v Rusku v letech 1989-1998 – viz <http://metrisun1.unige.ch>). Výsledkem této práce bylo navíc obohacení vzorce systematického přehledu o další prvky.

14. MEYER, Richard W.
A Tool to Assess Journal Price Discrimination [Nástroj k hodnocení diskriminačních cenových rozdílů u časopisů] / Richard W. Meyer
In: Coll. Res. Libr. – [Chicago]. – 0010-0870. – 62, č. 3 (2001), s. 269-288. Lit. 21.

Knihovníci se rozhodují, zda prodlouží předplatné nějaké seriálové publikace nebo zruší její odběr podle tří proměnných: relevance, kvality a ceny. Výsledky ekonometrické analýzy cen vybraných titulů časopisů prezentované v tomto článku ukazují na to, že taková analýza může být mocným nástrojem k překonání negativního vlivu monopolního vydavatele na výdaje knihoven. Obecně se očekává, že elektronické vydavatelství (desk-top-publishing) naruší monopol velkých vydavatelů a že v elektronickém prostředí může dojít k cenovým zvýhodněním, takže by se inflace cen mohla dostat pod kontrolu. Autor proto navrhl experiment s cílem zjistit, zda by mohla být inflace cen periodik tlumena elektronickým vydáváním. Provedl ekonometrickou analýzu cen 859 titulů periodik ve třech po sobě jdoucích letech (1997-1999). Analýza však přinesla statisticky hodnověrný důkaz toho, že knihovny a vědci nemohou příliš očekávat, že by v elektronické éře došlo k poklesu monopolní moci vydavatelů. Komerční vydavatelé vydávající značný počet stabilních periodik jsou na tom lépe při zavádění elektronických protějšků svých tištěných titulů, mají velmi dobře vybudovanou infrastrukturu a zaběhnutý redakční proces. Nepotvrdilo se tvrzení vydavatelů, že vysoké ceny jsou způsobeny výrobními náklady a kursem dolaru. Experiment poskytl kni-

hovníkům dobrý statistický nástroj, kterým mohou operovat při křiklavých případech nadměrného přecenění některých titulů periodik. Statistické modelování tak nabízí příležitost pro kontrolu a řízení nákladů.

15. NISNEVIČ, Julij Anatol'jevič
Sistemnyj podchod v gosudarstvennoj informacionnoj politike [Systémový přístup ve státní informační politice] / Julij Anatol'jevič Nisnevič
In: Nauč. Techn. Inform. Ser. 1. – [Moskva]. – 0548-0019. – č. 5 (2000), s. 1-7.
Systémový přístup k informační politice jako k polyfunkčnímu komplexnímu úkolu řízení státu obecně a Ruska konkrétně. Základní komponenty systémového řešení státní informační politiky (normativně právní, organizačně technologické, technicko-ekonomické a sociálně vzdělávací). Formování a rozvoj informační legislativy jako základní systémotvorný a integrující faktor státní informační politiky (dále SIP). Etapy procesu zpracování informací (včetně tvorby druhotných informací a šíření a využívání primárních a sekundárních informací) a problém definování organizačně technologických komponentů SIP. Národní informační zdroje (NIZ), jejich množství, kvalita, dostupnost a efektivnost využívání jako ukazatel úrovně rozvoje státu, jeho statusu ve světovém společenství. Informační bezpečnost státu ve vztahu k NIZ (případná dezorganizace informačních zdrojů a jejich správy jako vážná hrozba bezpečnosti státu). Systém NIZ jako systémotvorný faktor SIP. Negativní důsledky snahy o získání informační suverenity. Kvalita informačního zajištění chodu občanské společnosti a systému orgánů státní správy. Informačně komunikační infrastruktura: definice pojmu, úkoly této infrastruktury, význam pro zajištění jednoty a koherence informačního prostoru státu i pro jeho úspěšnou integraci do světového informačního prostoru. Hromadné sdělovací prostředky jako nezbytná součást infrastruktury. Rozvoj jednotné informačně-komunikační infrastruktury státu jako systémotvorný faktor SIP na organizačně technologické úrovni. Informační průmysl jako samostatné odvětví ekonomiky a jako objekt státního řízení v rámci SIP. Vědeckotechnický a výrobní potenciál ruského informačního průmyslu, problém vyrovnávání teritoriálních rozdílů tohoto potenciálu. Integrace ruského trhu informačních produktů a služeb do světového informačního trhu, jeho nestabilita a deformace, cesty jejich překonání. Nutnost vytvoření jednotného, státem garantovaného systému informačního vzdělávání občanů a přípravy a rekvalifikace profesionálů pro dosažení všeobecného, masového rozšíření dovedností a znalostí jako nutná podmínka pro vstup do informační společnosti (mj. napomáhání sociálně psychologické adaptaci občanů).
16. SAYERS, Richard
„Open relationships, de-facto marriages, or shotgun weddings?“ : the convergence and integration of libraries and computing/information technology services within Australian universities [Otevřený vztah, de facto manželství, nebo vynucené sňatky? : konvergence a integrace knihoven a počítačových a informačních služeb na australských univerzitách] / Richard Sayers
In: Aust. Libr. J. – [Kingston]. – 0004-9670. – 50, č. 1 (2001), s. 53-71. Lit., pozn.
V současné době dochází na mnoha australských univerzitách ke komplexní změně řídicích procesů. Změna zahrnuje konvergenci a/nebo integraci knihovních, počítačových a informačních služeb. Tento proces má hluboké důsledky i pro bibliograficko-informační služby a jejich klienty. Přehled změn v těchto službách v univerzitních knihovnách se zvláštním zřetelem k australským zkušenostem v roce 1999 přináší tento příspěvek. Podává definici konvergence a integrace v knihovnách univerzit a jejich počítačových a informačních službách, identifikuje problémy, které s sebou přináší konvergence a integrace informačních služeb na australských univerzitách, zabývá se problémy a výzvami, které taková integrace přináší, zkoumá vlivy těchto procesů a doporučuje strategie pro úspěšné řízení konvergence a integrace prostřednictvím referenčních týmů. Nástrojem pro práci takových týmů musí být strategické plánování nutné k překonání organizačních bariér, posílení postavení řídicích pracovníků a sdílení vizí. Další kritickou strategií je to, aby koncept poznání zprostředkovaný organizací byl podporován v konvergujících a integrujících se informačních a počítačových službách (klíčová je zde znalost toho, jaké dovednosti a kompetence se vyžadují, a zajištění odpovídajícího zaškolení) a aby byla zajištěna efektivní komunikace toku smysluplných informací shora dolů, zdola nahoru i napříč konvergujícími oblastmi.
17. SPINAZZE, Angela T. – WILLEY, Paula – GILL, Tony
CIMI Consortium – The Organization of Museum Intelligence [Konsorciem CIMI – organizace pro výměnu muzejních informací] / Angela T. Spinazze, Paula Willey, Tony Gill
In: Intern. Cat. Bibliogr. Control. – [Frankfurt a. M.]. – 1011-8829. – 30, č.1 (2001), s. 5-7.
CIMI (Consortium for the Interchange of Museum Information – Consorciem pro výměnu muzejních informací, <http://www.cimi.org>) bylo založeno v roce 1990. Zabývá se především používáním norem, jejich testováním a stanovením použitelnosti v muzejnictví. K dalším programovým okruhům činnosti CIMI patří vzdělávání a propagace. V rámci těchto okruhů provádí CIMI výzkum prostředí, v němž mohou muzea spolupracovat na testování nových technologií; podporuje používání norem pro předávání informací a jejich vzájemnou využitelnost; komunikuje se svými členy o významných problémech; zabývá se globálními problémy muzejnictví; organizuje školení

o nových metodách a procesech umožňujících vhodnou aplikaci nových technologií v muzeích. V poslední době se CIMI soustředila na studium metadat (DCMES – Dublin Core Metadata Element Set) a na jejich využitelnost při identifikaci muzejních zdrojů. CIMI se v současné době zabývá mj. zkoumáním podstaty muzejních informací, jejich sdílením, přetvářením a opětovným použitím v řadě aplikací. Ve spolupráci s iniciativou MIDIIS (Museum Initiative for Digital Information Interchange Standards) bude pozornost dále věnována strukturálním, sémantickým a syntaktickým problémům, které vyvstávají při používání různých norem jako XML, SPECTRUM XML DTD (<http://www.mda.org.uk/spectrum.htm>), CIMI Access Points, CIDOC Conceptual Reference Model (CRM, <http://www.geneva-city.ch:80/musinfo/cidoc/oomodel>) a ABC Model (<http://www.ilrt.bris.ac.uk/discovery/harmony>). CIMI též hraje mimořádně důležitou roli v konvergenci institucionálního poslání knihoven, muzeí a archivů, která je možná díky explozivnímu rozvoji digitálních sítí. Popsána spolupráce s Research Libraries Group (RLG, <http://www.rlg.org>), se společností Gallery Systems (<http://www.gallerysystems.com>, tvůrce systémů Embarc, ImageAXS Pro, The Museum system).

18. STARR, Daniel

Cataloging Artist Files : One Library's Approach to Providing Integrated Access to Ephemeral Material [Katalogizace souborů informací o umělcích : cesta k zajištění integrovaného přístupu k dokumentům dočasné povahy v pojetí jedné knihovny] / Daniel Starr

In: Intern. Cat. Bibliogr. Control. – [Frankfurt a. M.]. – 1011-8829. – 30, č. 1 (2001), s. 8-10.

Článek je věnován uchování a zpřístupňování dokumentů dočasné povahy na příkladu Muzea moderního umění (Museum of Modern Art) v New Yorku. Jedná se o archivní materiály, se kterými se setkáme i v jiných oborech a v jiných knihovnách a institucích. V oblasti výtvarného umění jsou to např. katalogy, pozvánky na vernisáž, plakáty apod. Tyto dokumenty mohou být velmi cenné, protože obsahují často ojedinělé informace, zvláště v případě lokálních umělců v místních galeriích, dokumentaci rané dráhy pozdějších slavných apod. Bývají málokdy katalogizovány, a už vůbec ne elektronicky. Případně kartotéky se budují různou metodikou. Metoda Muzea moderního umění dává základ i pro sdílenou katalogizaci na bázi MARC. Autor krok za krokem popisuje techniku, jakou byly digitalizovány existující seznamy umělců (přes mikrofilmy a Word), a ukazuje strukturu záznamů. Na kostře záznamů, které nesou jméno umělce a poznámku, co soubor může obsahovat (podrobné prohlídky souborů se v této fázi nedělaly), později doplnili zaškolení brigádníci pod odborným dozorem některé dostupné údaje. Postup autor bohatě ilustruje na vzorech jednotlivých kroků.

19. ŠPANCEVA, S. M.

K voprosu o normativno-pravovom obespečenii komplektovaniya fonda NB elektronnyimi izdanijami (na primere RGB) [K otázce legislativní základny pro budování fondu elektronických publikací v národní knihovně (na příkladu Ruské státní knihovny)] / S. M. Španceva

In: Nauč. Techn. Bibl. – [Moskva]. – 0130-9765. – č. 2 (2001), s. 97-103.

Nárůst počtu elektronických publikací staví před odborníky již dnes otázky, jak řešit formování fondů těchto publikací (dále EP). V Ruské státní knihovně v Moskvě (RGB, má status národní knihovny) zformulovali na toto téma několik základních postulátů, které vyplývají i z praxe řady světových knihoven: RGB jako národní knihovna bere na sebe spolu s dalšími velkými depozitními institucemi zodpovědnost za formování národního knihovního a informačního fondu EP; formování knihovního fondu EP je jedním z aktuálních a prioritních úkolů RGB; RGB shromažďuje EP na základě principu výběrovosti (v rámci koncepce distribuovaného knihovního fondu); doplňování EP musí být pro národní knihovnu garantováno povinným exemplářem. Tyto myšlenky jsou formulovány také ve státním programu „Elektronické knihovny Ruska“ a v souladu s tímto programem RGB začala v roce 2000 zpracovávat vědeckou koncepci své elektronické knihovny a také formovat fond EP. Práce je však do značné míry ovlivněna terminologickou, typologickou, právní a technologickou nejistotou. Co se týká legislativy, ruský federální zákon „O povinném exempláři dokumentů“ ukládá povinné deponování EP a formuluje zodpovědnost za jejich shromažďování a uchování, avšak právo na získávání povinného exempláře přiznává pouze dvěma depozitním organizacím. Jimi jsou Vědeckotechnické středisko „Informregistr“ (<http://www.infoereg.ru>, má status státního informačního střediska elektronických publikací – pozn. překl.) a „Integral“. Již při přípravě zákona o povinném exempláři byla tato skutečnost předmětem diskusí a přes usilovnou argumentaci knihovníků se ruské národní knihovny nestaly nabyvateli povinného exempláře EP. Tím se obě ruské národní knihovny dostaly do složité situace, neboť jim tak uniká značná informační vrstva (ruské zákony na druhé straně národním knihovnám ukládají úkol formovat co nejúplnější soubor národní produkce dokumentů). Proto se knihovny ve spolupráci s archivy a vědeckoinformačními institucemi dohodly na formulaci změn federálního zákona o povinném exempláři, čímž by chtěly dosáhnout rozšíření okruhu nabyvatelů na národní knihovny, zvýšení počtu povinně deponovaných dokumentů a rozšíření povinnosti odevzdávat dokumenty i na fyzické osoby (jejich podíl na produkci EP je značný – v internetu 99 %), a také rozdělení některých funkcí s dosavadními nabyvateli při uplatnění principu paralelního formování archivního a knihovního fondu. Autorka se v daném kontextu dále dotýká problému autorského práva,

terminologie, standardizace, typologie elektronických dokumentů, a také profilu doplňování EP v národní knihovně (s uvedením příkladu Ruské státní knihovny).

20. TRICARIO, Mary Ann – DAUM THOLL, Susan von – O'MALLEY, Elena
Interactive Online Instruction for Library Research : The Small Academic Library Experience [Interaktivní dialogový návod pro knihovní výzkum : zkušenost malé vysokoškolské knihovny] / Mary Ann Tricario, Susan von Daum Tholl, Elena O'Malley.
In: J. Acad. Librarianship. – [0099-1333]. – 0099-1333. – 27, č. 3 (2001), s. 220-223.
Autorky popisují vývoj a instalaci programu pro online školení na základě zkušeností své vlastní knihovny. Nejprve popisují situaci, v jaké se jejich Emmanuel College nachází. Jedná se o malou instituci vyučující svobodná umění, je členem konsorcia nezávislých sousedících škol se sdílenými zdroji administrativními i výzkumnými. Studenty jsou frekventanti denního a distančního studia a učící se dospělí. Podnětem k zavádění speciálního vyučovacího programu pro studium online byl průzkum, kterým si v roce 1996 škola zmapovala možnosti studentů při samostatném využívání databází. Přestože byla pořádána školení a knihovníci poskytovali individuální pomoc, většina studentů dala přednost samostudiu. Autorky vypočítávají důvody ve prospěch samostudia. Dále popisují modulární výukový program (umístěný na webu) v podobě dvou grantových projektů předložených Davis Educational Foundation a Library Services and Technology Act (LSTA) a jejich zavádění v letech 1997 a 1998 včetně technologických otázek. Uvádějí také webovou adresu, na které je jeden z programů umístěn, tj. <http://www1.emmanuel.edu>.
21. ZACHAROV, A. G.
Sočetanije tradicionnyh bibliotečnyh i novejših elektronnyh technologij v obespečenii dokumentami rossijskoj nauki [Společné využívání tradičních knihovnických a nejnovějších elektronických technologií při zajištění dokumentů pro ruskou vědu] / A. G. Zacharov
In: Mežd. Forum Inform. Dok. – [Moskva]. – 0203-6460. – 25, č. 3 (2000), s. 28-31. Lit. 12.
Knihovnicko-informační zajištění potřeb vědy spočívá na čtyřech hlavních podsystémech: na fondech knihoven vědeckých institucí, na informačním a vyhledávacím aparátu k těmto fondům, na komplexních informačních a knihovnických službách a na řízení a materiálně technickém zajištění činnosti knihoven. Autor se zabývá prvním z těchto podsystémů, který nazývá základním, a to na příkladu Knihovny přírodních věd Ruské Akademie věd (BEN RAN). Tato knihovna (dále BEN) získala v souvislosti s vládním usnesením o obnově státního systému VTI (GSNTI) v roce 1997 status federálního centra VTI pro přírodní vědy a tím i funkci hlavního koordinátora doplňování přírodovědné literatury v GSNTI. V rámci Ruské Akademie věd (RAN) představuje samotná BEN ucelený centralizovaný systém knihoven budovaný již od založení v 70. letech s použitím výpočetní techniky. Autor podává přehled doplňování fondů v 90. letech. Co se týká služeb uživatelům, doplnění klasických forem knihovnických služeb o zprostředkování elektronických zdrojů (konsorcia na bázi nakladatelství Springer-Verlag, Elsevier a dalších) je efektivním řešením při rozlehlosti sítě knihoven (knihovny systému BEN se nacházejí na území celé Ruské federace), zvláště v situaci, kdy státní vědecké instituce mají výhodu bezplatného používání spojů. Knihovna, v tomto případě BEN, se stává kolektivním abonentem a zároveň prostředníkem mezi systémem zdrojů a vědeckou komunitou – monitorování zdrojů a dodávání cílených signálních informací šetří čas vědců a v konečném důsledku snižuje zatížení sítě. Služby BEN tak nyní využívá 35 ústavů RAN. Do budoucna se pro služby sítě akademických knihoven jeví jako nejvýhodnější kombinace tištěných publikací (garance dlouhodobého uchování) a zdrojů na CD-ROM (operativnost zpřístupnění v rozlehlé síti knihoven, resp. vědeckých ústavů). Využívání vzdálených plnotextových zdrojů je zatím problematické vzhledem k jejich omezené retrospektivě, v Rusku je navíc nejisté, zda bude zachována bezplatnost spojů pro vědu. Na integraci zdrojů a systémů (na národní i regionální úrovni) a na organizaci přístupu k nim závisí efektivnost knihovnicko-informačního zajištění vědy. Tato efektivnost bude vyšší také za podmínky organizovaného využívání již jednou zpracovaných informačních požadavků atd. Knihovny by měly vědět, kolik stojí různé formy získání informace, avšak i samotné knihovnicko-informační služby, jejich dnešní metody a formy praktické realizace by se co nejdříve měly stát předmětem seriózního zkoumání.

